

Renata Samotyj
Biblioteka Naukowa, Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”
rsamotyj@gmail.com

O współczesnych trendach w budownictwie bibliotek akademickich Ukrainy

Streszczenie: *Artykuł opisuje współczesne projekty architektoniczne bibliotek uczelnianych na Ukrainie. Omawia trendy w budownictwie, adaptacje i realizacje, jakie były oddane dla użytkowników w ostatnich latach. Przedstawione zostają: Biblioteka Naukowa Ukraińskiej Akademii Bankowości Narodowego Banku Ukrainy, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”, Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego „Ostrogska Akademia”, Biblioteka Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego, Biblioteka Narodowej Akademii Prawniczej im. Jarosława Mądrego w Charkowie. Wszystkie one stanowią doskonały przykład charakterystycznego dla architektury ukraińskich bibliotek balansowania między tradycją i nowoczesnością, które nadaje im emocjonalnego zabarwienia, wpływającego na stosunek ludzi do przestrzeni bibliotecznej.*

Słowa kluczowe: *architektura bibliotek, infrastruktura biblioteczna, biblioteki na Ukrainie, Biblioteka Naukowa Ukraińskiej Akademii Bankowości Narodowego Banku Ukrainy, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”, Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego „Ostrogska Akademia”, Biblioteka Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego, Biblioteka Narodowej Akademii Prawniczej im. Jarosława Mądrego w Charkowie*

Wprowadzenie

Architektura i organizacja przestrzeni — jest to język, przez który biblioteka przekazuje użytkownikom wiadomość o własnym wizerunku, swojej tożsamości i ideologii. Nie jest tajemnicą, że Ukraina nie może szczycić się zbyt wieloma wspaniałe zmodernizowanymi gmachami bibliotek. Nowe budynki biblioteczne są budowane rzadko, prace budowlane trwają długo. Najczęściej dostosowuje się więc na potrzeby bibliotek już istniejące budowle publiczne i różne inne pomieszczenia. Na Ukrainie najczęściej spotykane są budynki zbudowane w latach 70. i 80. ubiegłego stulecia według projektów typowych dla tego okresu.

Kiedy człowiek — nasz potencjalny użytkownik — przechodzi obok współczesnych gmachów użyteczności publicznej powinien oceniać je jako prestiżowe. Niestety, „zastygłe” od lat 80. wnętrza bibliotek, niektórzy czytelnicy odbierają źle, jako zaniedbane, co traktują w kategoriach braku szacunku dla potrzeb obywatelskich.

Obecny stan bibliotek akademickich wymaga niezwłocznej ingerencji i odnowy. Zbiory bibliotek nie mieszczą się w dotychczasowych przestrzeniach, prawie wszystkim bibliotekom potrzebne są dodatkowe pomieszczenia. Czytelnie nie są dostosowane do potrzeb współczesnych użytkowników, brakuje miejsca do pracy zespołowej, tym samym do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Istnieje wiele problemów związanych z miejscem przechowywania księgozbiorów i ich ekspozycją.

Artykuł jest krótką charakterystyką współczesnych trendów budownictwa bibliotek akademickich. Dla potrzeb tej krótkiej analizy wybrane zostały obiekty najbardziej

interesujących (z różnych względów) bibliotek Ukrainy. Na podstawie przytoczonych przykładów bibliotek (z różnych regionów państwa) przedstawiono obecny stan budownictwa obiektów bibliotecznych, zmieniających się dzięki wsparciu macierzystych uczelni. Przy tym, bardziej szczegółowo, przybliżone zostaną budynki bibliotek oddane do użytkowania w ostatnich latach, jak również atrakcyjne projekty planowanych przyszłych gmachów bibliotek.

W pierwszej kolejności należy przybliżyć budynek Biblioteki Naukowej Ukraińskiej Akademii Bankowości Narodowego Banku Ukrainy, którego budowę zakończono w 2009 r. Powstał on według projektu architekta Andreja Kriwcowa w mieście Sumy (rodziny okolicach ówczesnego prezydenta Wiktora Juszczenki).

Il. 1. Biblioteka Naukowa Ukraińskiej Akademii Bankowości Narodowego Banku Ukrainy
Źródło: I love Ukraine [on-line]. [Data dostępu 26.01.2014]. Dostępny w:
<http://iloveukraine.com.ua/p/c30kWO>.

Biblioteka posiada ponad 140 tys. woluminów książek, 150 komputerów, 160 miejsc dla użytkowników. Bibliotekę budowano półtora roku, a koszt budowy z funduszy Narodowego Banku wyniósł 100 mln hrywien. Zgodnie z projektem pojemność magazynów obliczono na 1 mln woluminów.

Il. 2. Wolny dostęp w czytelnicy biblioteki

Źródło: Мiй дiм Україна [on-line]. [Data dostępu 26.01.2014]. Dostępny w:

<http://mydim.ua/information/infrastructure/sums-library-of-the-ukrainian-academy-of-banking/>.

Usługi świadczone są w trzech wypożyczalniach: literatury naukowej, podręczników, literatury pięknej i obcojęzycznej oraz trzech czytelnicy: literatury naukowej, podręczników, dysertacji naukowych, a także w pracowni multimedialnej oraz centrum internetowe. Biblioteka posiada dwie sale konferencyjne, pracownie dla studentów i salon literacki.

Wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych do przestrzeni biblioteki i wyposażenie jej w sprzęty z uwzględnieniem współczesnego stanu i perspektyw rozwojowych sprawiło, że biblioteka wyróżnia się z szeregu wszystkich bibliotek akademickich nie tylko Ukrainy, ale i całego obszaru postradzieckiego¹. Poza udostępnianiem zbiorów biblioteka pełni także funkcje ośrodka edukacji i kultury. Od maja 2011 r. przy bibliotece działa Polsko-Ukraińskie Centrum Kulturalne. Zainteresowanym proponuję obejrzeć witrynę biblioteki (<http://lib.uabs.edu.ua/content/view/248/1691/2>), gdzie rozmieszczono filmy promocyjne i e-przewodnik po bibliotece.

¹ *Самая современная библиотека* [on-line]. [Data dostępu 27.01.2014]. Dostępny w: <http://www.shans.com.ua/index.php?m=nr&id=26801&in=247>.

² Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 08.02.2014 r.

Il. 3. Atrium biblioteki wykorzystywane w celach promocyjnych
Źródło: *I love Ukraine [on-line]*. [Data dostępu 26.01.2014]. Dostępny w:
<http://iloveukraine.com.ua/p/C38u8B>.

Wśród najważniejszych bibliotek akademickich na Ukrainie należy wymienić Bibliotekę Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”. W roku 2004, z inicjatywy rektora uczelni prof. Leonida Toważnianskiego, rozpoczęto budowę biblioteki. Większa część funduszy to datki Stowarzyszenia Absolwentów tej uczelni, jak również przedsiębiorstw, w których pracują absolwenci. Koszt budowy wyniósł ponad 30 mln hrywien³. Wzniesiony budynek o nowoczesnej formie architektonicznej wyróżnia się motywami nawiązującymi do stylu już istniejących gmachów uniwersytetu.

Gmach biblioteki ma sześć kondygnacji magazynów i pięć kondygnacji strefy udostępniania. Zdjęcia wyposażenia wewnątrz dostępne są na stronie internetowej jednego z ukraińskich portali informacyjnych (<http://dozor.kharkov.ua/photo/1132547.html>). Obecnie biblioteka znajduje się w ostatnim stadium przeprowadzki. Uroczyste otwarcie ma odbyć się z udziałem najwyższych władz państwa.

³ *Харьковский политех построил научную библиотеку за 30 миллионов гривен* [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014]. Dostępny w:
http://www.sq.com.ua/rus/news/obschestvo/01.11.2012/novaya_nauchnaya_biblioteka_harkovskogo_politeha_v_kotoruyu_vlozhili_30_millionov_griven_uzhe/.

*Il. 4. Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”
Źródło: R. Samotyj.*

W 2004 r. zatwierdzono projekt budowy Centrum Bibliotecznego-Informacyjnego Donieckiego Narodowego Uniwersytetu Technicznego, wykonany w Pracowni Architektonicznej Среда działającej przy Związku Architektów Doniecka, przypominający nieco gmach Biblioteki Uniwersytetu Technicznego w Magdeburgu (Niemcy). Gmach o czterech kondygnacjach ma wygląd otwartej książki.

Nowy budynek o powierzchni 7700 m² i stare pomieszczenia połączone zostały przejściem, które po renowacji będzie służyło studentom jako oddział literatury dydaktycznej z wypożyczalnią i czytelnią. Stary magazyn o pojemności 600 tys. woluminów z regałami kompaktowymi, oddziały wewnętrzne oraz pomieszczenia techniczne i szatnie zwiększą ogólną powierzchnię biblioteki do 10 400 m². Usługi będą świadczone w 12 dziedzinowych czytelniach liczących 1100 miejsc. W nowym gmachu, wyposażonym zgodnie z najwyższymi współczesnymi standardami, zaplanowano osiem czytelni z wolnym dostępem i 550 miejscami, strefy informacji, trzy pracownie komputerowe ze 150 miejscami, mediatekę z kabinami do pracy indywidualnej, salę wystawową, czytelnię zbiorów specjalnych, salę informacji katalogowej, czytelnię literatury obcojęzycznej, pracownię audio-wizualną, salę konferencyjną. Przewidziano także miejsce na bufet i przestrzenie rekreacyjne⁴.

Z powodu niedostatecznego finansowania prace budowlane związane z wzniesieniem gmachu trwały długo. Dopiero na początku 2014 r. budynek osiągnął końcowe stadium budowy (wyposażenie wnętrza). Koszt wyniósł ponad 27 mln hrywien.

⁴ Аноприенко А.Я., Петрова А.А. Библиотека и университет: тысячелетние развитие и вызовы XXI века [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014]. Dostępny w: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2008&num=3&art=2>.

Il. 5. Budowa Biblioteki Donieckiego Narodowego Technicznego Uniwersytetu

Źródło: *Библиотеке университета може 90* [on-line]. [Data dostępu 28.01.2014]. Dostępny w:
http://donpol.donntu.edu.ua/31_05_2011/28.html.

Historia bibliotek akademickich na Ukrainie związana jest głównie z politycznymi i społecznymi uwarunkowaniami rozwoju państwa. Korespondując z modnymi trendami w architekturze bibliotek, ich fundatorzy — w opinii wielu — promują się, w ten sposób wysyłając w świat informacje o sobie.

Spośród wybranych przeze mnie bibliotek akademickich Ukrainy chcę wspomnieć o Bibliotece Naukowej Uniwersytetu Narodowego „Ostrogska Akademia”, która obecnie posiada około 300 tys. woluminów książek. „Ostrogska Akademia” jest unikatowym ośrodkiem oświatowym, jest najmłodszą i zarazem najstarszą uczelnią na Ukrainie — odnowiona w 1994 r. została spadkobierczynią Akademii Ostrogskiej działającej w latach 1576–1636, której fundatorem był książę Konstanty Wasyl Ostrogski. Szkoła ta upadła około 1840 r., natomiast w 1994 r. z inicjatywy miejscowych entuzjastów została powołana na nowo pod nazwą Narodowy Uniwersytet „Akademia Ostrogska”.

W roku 2002 przedsiębiorczy rektor I.D. Pasicznyk podjął decyzję o budowie gmachu biblioteki, który odpowiadałby wymogom współczesnego budownictwa bibliotecznego. Dziś jest on uznawany za zabytek architektoniczny XXI w. Uroczyste otwarcie odbyło się w 2007 r. z udziałem ówczesnego prezydenta Ukrainy Wiktora Juszczenki. W opracowaniu projektu obok architekta Mirosława Czabaka uczestniczył rektor, urzeczywistniając swoje marzenia o stworzeniu biblioteki, która poprzez architekturę, wystrój wnętrz i organizację pracy biblioteczną opartej o wykorzystanie technologii informatycznych, ma szansę stać się biblioteką przyszłości⁵.

⁵ *Наукова бібліотека Національного університету „Острозька академія”: короткий історичний нарис* [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014]. Dostępny w:
<http://lib.oa.edu.ua/library/history>.

Il. 6. Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego „Ostrogska Akademia”
Źródło: Архітектура Острозької академії [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014].
Dostępny w: <http://www.oa.edu.ua/ua/etc/gallery/oa>.

Biblioteka otrzymuje finansowe wsparcie m.in. z Międzynarodowego Dobroczytnego Funduszu Odrodzenia Akademii Ostrogskiej, otwartego w 2001 r., jak również z datków mecenasów⁶. Koncepcję tej „hybrydowej” biblioteki podkreśla fakt, że w centrum czytelni wyposażonej w stanowiska komputerowe, na kolumnie umieszczono unikatową Biblię Ostrogską z 1581 r.

Il. 7. Centrum komputerowe, na kolumnie gabłota z unikatowym wydawnictwem „Biblij Ostrogskiej”
Źródło: Архітектура Острозької Академії [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014]. Dostępny w:
<http://www.oa.edu.ua/ua/etc/gallery/oa>.

⁶ Проектни фонду. Підтримаємо освіту майбутнього [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014].
Dostępny w: <http://fund.oa.edu.ua/projects/>.

Gmach biblioteki ma okrągły kształt. We wnętrzu znajduje się magazyn na ponad 500 tys. woluminów książek. Przy wejściu umieszczono marmurową płytę z nazwiskami dobroczyńców, którzy przekazali fundusze na budowę. Hol zdobi autentyczna rzeźba Tomasza Oskara Sosnowskiego (1810–1886) — urodzonego w tych okolicach, a czytelnię obrazy wykonane przez artystę z Równego — O. Chernyushka.

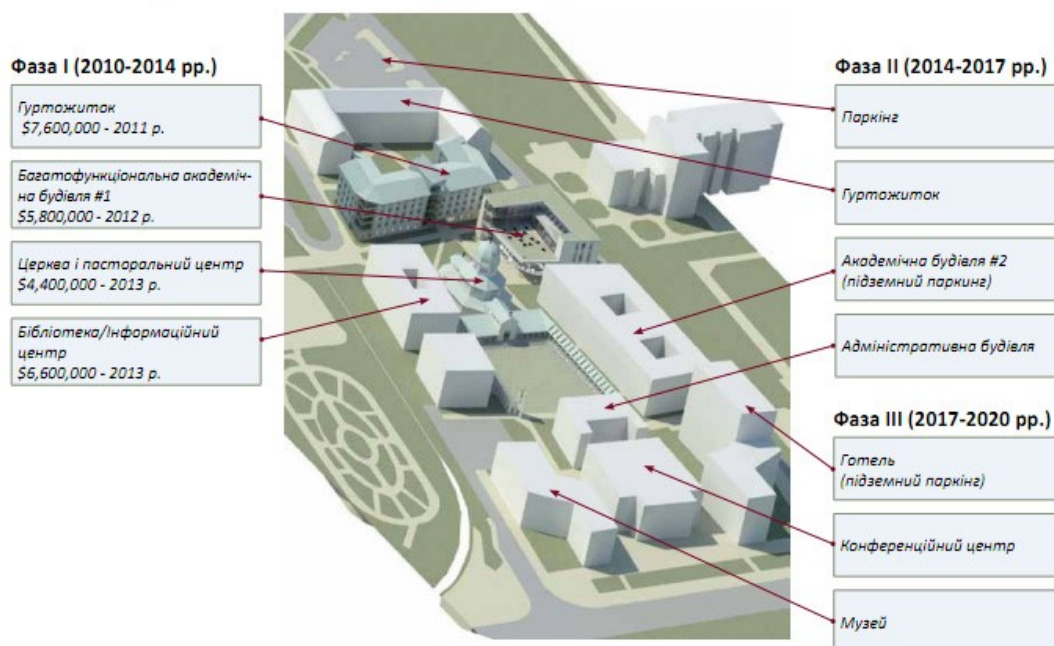
*Il. 8–9. Hol, który zdobi rzeźba T.O. Sosnowskiego;
kopia czytelnia zdobiona malarstwem O. Chernyushka*

*Źródło: Архитектура Острозької Академії [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014]. Dostępny w:
<http://www.oa.edu.ua/ua/etc/gallery/oa>.*

Interesującym przykładem nowoczesnej organizacji przestrzeni bibliotecznej jest koncepcja budynku Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego (UKU). Jego otwarcie odbyło się we Lwowie w czerwcu 2002 r. (poprzednia nazwa Lwowska Akademia Teologiczna). Biblioteka zajmuje obecnie niektóre pomieszczenia w gmachu przy ul. II. Swiencickiego 17. Pomieszczenia przystosowane są do potrzeb czytelników i zajmują połowę ostatniego piętra, a magazyn biblioteczny znajduje się w cokołowej kondygnacji budynku. W 2014 r. rozpocznie się budowa nowego gmachu Centrum Informacyjnego (biblioteki) w kampusie UKU na ul. Stryjskiej we Lwowie, projektowanego według modelu studenckich miasteczek Oxford i Cambridge. Wartość całości projektu obliczono na 25 mln dolarów [6]. Fundusze zbierane są od mecenasów oraz pochodzą z Programu Rozwoju Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego⁷.

⁷ Z programem można zapoznać się oraz pobrać go ze strony <http://supporting.ucu.edu.ua/campus/>. Warto także obejrzeć animację 3D <http://vimeo.com/20676217>.

Генеральний план університетського містечка

Il. 10. Plan generalny kampusu, z miejscem na Centrum Informacyjne — bibliotekę.

Źródło: Генеральний план університетського містечка [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014].

Dostępny w: <http://supporting.ucu.edu.ua/campus/plan-budivnytstva/>.

Projekt opracowała niemiecka firma architektoniczna Behnisch Architekten pod kierownictwem Stefana Behnisha ze Stuttgartu, adaptację do ukraińskich norm budowlanych prowadzi lwowska firma Chaplinsky & Associates. Koncepcja zakłada, że ma to być biblioteka nie tylko dla potrzeb uczelni, ale także publiczna — otwarta na potrzeby wszystkich chętnych. Tę ideę odzwierciedla projekt „przezroczystej” biblioteki: na zewnątrz można będzie obserwować pracę w czytelnich, a z wewnątrz — będzie widać ulice i park.

Il. 11. Wizualizacja gmachu Centrum informacyjne UKU we Lwowie.

Źródło: Wizualizacja gmachu z portalu SkyscraperCity-European Forums-Urban Ukraine-Construction Updates & Projects-West-Lviv [on-line]. [Data dostępu 31.01.2014]. Dostępny w: <http://s017.radikal.ru/i440/1305/b3/4d7b0cdd9836.jpg>.

Ostatni z prezentowanych przeze mnie projektów realizowany jest w Narodowej Akademii Prawniczej im. Jarosława Mądrego w Charkowie. W roku 2009 został zatwierdzony projekt (architekt Aleksander Żuk) wielofunkcyjnego nowego kampusu akademii, której część powierzchni przeznaczono na bibliotekę. Bardzo szybko, bo już w 2014 r. zostanie dobudowany 10-piętrowy gmach o ogólnej powierzchni 11 490 m². Wartość inwestycji wynosi blisko 63 mln hrywien.

Powierzchnia pomieszczeń użytkowanych przez bibliotekę będzie miała 4 tys. m². Pojemność magazynu przewidziano na 1 mln woluminów. Dla użytkowników przewidziano 250 miejsc komputerowych. W tym samym budynku zlokalizowane zostaną także nowe katedry, aule, audiowizualne laboratoria uczelniane, pomieszczenia do indywidualnej i zespołowej pracy, wielka sala konferencyjna na 250 miejsc.

Il. 12. Wizualizacja gmachu Biblioteki Narodowego Uniwersytetu Prawniczego im. Jarosława Mądrego w Charkowie

Źródło: Роскошная суперсовременная библиотека появится в центре Харькова [on-line].
[Data dostępu 31.01.2014]. Dostępny w:

<http://dozor.kharkov.ua/1000981/city/obrazovanie/1100951.html?PHPSESSID=o6e712iu1m5dkvttsnb8id9nq4>.

Podsumowanie

Tak krótka prezentacja budownictwa bibliotecznego na Ukrainie nie pozwala szczegółowo opisać zalet i wad planowanych czy zbudowanych pomieszczeń bibliecznych oraz szczegółów designerskich znajdujących się we wnętrzach. Pojawiają się one w innych publikacjach. Warto tu jednak podkreślić, że w ogólnej ocenie każdej biblioteki odgrywają one wielką rolę. Atrakcyjny wygląd o silnie emocjonalnym zabarwieniu (image instytucji) wpływa na stosunek ludzi do całej przestrzeni biblioteki.

Biblioteki mają swoje własne zasady dotyczące organizacji i tworzenia funkcjonalnej przestrzeni oraz specjalnego wyposażania wnętrz. Cechą charakterystyczną formy architektonicznej bibliotek Ukrainy (choć nie tylko) jest to, że odzwierciedla ona zazwyczaj osobliwości okresu historycznego, kultury i tradycji narodowej, możliwości finansowe oraz poglądy estetyczne fundatorów.

Według mnie jednym z priorytetowych kierunków polityki państwa w dziedzinie kultury powinna być popularyzacja budownictwa oraz modernizacji budynków bibliecznych. Oczywiście, dla urzeczywistnienia takich zamierzeń konieczne jest wsparcie przede wszystkim finansowe, ale także ze strony bibliotecznego ustawodawstwa oraz kierownictwa konkretnej szkoły wyższej.

Na zakończenie warto polecić zainteresowanym czytelnikom artykuły poświęcone historii i współczesnej koncepcji architektonicznej bibliotek akademickich Ukrainy:

1. Samotyj R. Biblioteki akademickie Ukrainy: współczesne tendencje i problemy budownictwa. W: Wojciechowska M. (red.), *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza EM, 2013, s. 133–146. ISBN 978-83-64335-00-6.
2. Samotyj R. Koncepcja architektoniczna bibliotek akademickich Lwowa — historyczne i współczesne problemy organizacji przestrzennej. W: *Kraków — Lwów książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. T. 13. Kraków: Wydaw. Nauk. Akademii Pedagogicznej (ukaze się w 2014 r.).

Bibliografia:

1. *Самая современная библиотека* [on-line]. [Data dostępu 27.01.2014]. Dostępny w: <http://www.shans.com.ua/index.php?m=nr&id=26801&in=247>.
2. *Харьковский политех построил научную библиотеку за 30 миллионов гривен* [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014]. Dostępny w: http://www.sq.com.ua/rus/news/obschestvo/01.11.2012/novaya_nauchnaya_biblioteka_harkovskogo_politeha_v_kotoruyu_vlozhili_30_millionov_griven_uzhel/.
3. *Аноприенко и вызовы XXI века* [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014]. Dostępny w: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2008&num=3&art=2>.
4. *Наукова бібліотека Національного університету „Острозька академія”: короткий історичний нарис* [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014]. Dostępny w: <http://lib.oa.edu.ua/library/history>.
5. *Проекты фонду. Підтримаємо освіту майбутнього* [on-line]. [Data dostępu 30.01.2014]. Dostępny w: <http://fund.oa.edu.ua/projects/>.
6. *Міліардер Фірташ став меценатом УКУ* [on-line]. [Data dostępu 29.01.2014]. Dostępny w: <http://zik.ua/ua/news/2011/05/30/290321>.